HISTÒRIA DEL PENSAMENT JURÍDIC

Curs 1996-97 dedicat a la memòria del professor
FRANCISCO TOMÁS Y VALIENTE

Edició a cura de
Tomàs de Montagut
Universitat Pompeu Fabra

Universitat Pompeu Fabra, gener de 1999
Plaça de la Mercé, 12, 08002, Barcelona
ISBN: 84-88042-26-4
Dipòsit legal: B-1.520-1999

"LA RECEPCIÓ DEL DRET COMÚ A LA PENÍNSULA IBÈRICA"[1]

Josep Maria Font Rius
Universitat de Barcelona

La conferència o xerrada d'avui és una continuació o un complement de la pronunciada fa unes setmanes pel prof. Pérez Martín, referent a l'aparició de l'anomenat *dret comú* en el marc dels països de l'Europa occidental, durant la baixa edat mitjana. Ara tractarem d'analitzar la projecció d'aquest fenomen en l'àmbit concret dels territoris hispànics, i precisarem en la mesura del possible les peculiaritats que ofereix la difusió d'aquell dret en els cercles jurídics de casa nostra.

Amb l'única finalitat d'enllaçar degudament aquestes dues lliçons, cal recordar el que va exposar-se en la primera sobre el mateix concepte del fenomen esmentat; és a dir, el redescobriment i la reintegració del dret romà-justinià, acompanyats del dret canònic (de l'església universal) i del dret feudal format a la regió italiana de la Llombardia. El centre d'aquest moviment –d'una transcendència jurídica i cultural extraordinària– cal cercar-lo en les escoles italianes (Bolonya, la principal) i del migdia de França (especialment Montpeller), per obra d'aquells corrents o d'aquelles tradicions de glossadors (segles XI-XIII) i postglossadors (segles XIV-XV) coronats per l'humanisme renaixentista (segle XVI i següents)

1. Cal remarcar aquí, de manera particular, la característica d'aquestes planes, que són una transcripció a penes desenvolupada de la lliçó de classe impartida, al seu dia, als estudiants de la Facultat de Dret de la Universitat Pompeu Fabra, dins el cicle a què es refereixen les conferències incloses en aquest volum. Ni la conjuntura de la seva professió ni el temps disponible llavors –i l'espai ara– permetien una altra cosa que l'esboç d'un esquema elemental entorn del coneixement general que circula avui dia respecte al tema anunciat.

com a epígon d'aquella elaboració en les primeres centúries dels temps moderns. Des d'aquelles regions mediterrànies pot dir-se que va difondre's a tot el centre i occident d'Europa.

I bé, amb el nom de *recepció* entenem de manera habitual, a partir del nostre horitzó, la rebuda, acollida o introducció del *dret comú* (aquell bloc de sistemes jurídics referits) als diferents països i territoris de la península Ibèrica, del conjunt d'Espanya, durant els segles XII-XIV, i que va mantenir-s'hi en les centúries següents. El tema ha estat força estudiat des de finals del segle passat, i ha reviscut de forma notable, en aquestes darreres dècades gràcies a per l'interès d'autors nostrats i forans, que no esmentarem ara de manera particular, tot i que és de justícia subratllar la significació de l'establiment de l'Instituto de Derecho Común Europeo per part del prof. Pérez Martín a la Universitat de Múrcia. En el seu lloc, trobareu la reduïda referència bibliogràfica que, a tall d'orientació general, tanca les planes d'aquesta dissertació.

1. Circumstàncies que van afavorir la difusió del dret comú

Pel que fa a les *causes* o a les *circumstàncies* que van estimular o afavorir tal desplegament a la nostra Península, pot afirmar-se que aquestes no es van diferenciar pas de les que van influir en la seva eclosió en l'àmbit europeu. D'una banda, hi jugaven causes *polítiques*: fonamentalment la tendència dels sobirans vers l'afermament de les monarquies absolutes que s'adverteix arreu des de l'entrada a la baixa edat mitjana; tendència justificada pel dret romà, d'arrel cesarista i que assolia la seva plasmació emblemàtica en el Sacre Imperi Romà. Al seu costat, no es poden oblidar les motivacions *econòmiques* des del moment que les construccions més complexes del dret romà responien millor que les primàries dels vells drets populars a la regulació de les necessitats sorgides de la nova economia dinerària, basada en el tràfic mercantil, en la contractació a gran escala, que s'estava obrint camí en els cercles econòmics de la baixa edat mitjana, davant de la vella economia rural dels segles anteriors. I, finalment, cal ponderar les raons *científiques* o *culturals*, intrínseques al mateix dret: el dret comú apareixia com un dret superior en tècnica, amb un major nivell científic; es tractava d'un dret més just i equitatiu (tenint en compte, a més, l'entitat de la idea d'equitat en l'ordenació canònica). Era –valgui la redundància– "més dret" respecte a les antigues concepcions populars i consuetudinàries generades en cultures més primitives.

2. Els vehicles de penetració

Els instruments o vehicles de penetració d'aquests drets, a casa nostra van ser diversos. El primer –i potser el més important– va ser l'afluència des de finals del segle XII amb un augment posterior progressiu d'estudiants hispànics a les famoses escoles italianes o del sud de França (Montpeller,Tolosa), però sobretot a Bolonya, el centre més acreditat pel ressò dels seus mestres –primer canonista; després, romanista–. La figura de Ramon de Penyafort, que va arribar-en fins i tot a ser professor, destaca entre tots ells. També cal remarcar les figures de Ponç de Lleida, de Guillem Botet, Vidal de Canyelles, Pere Albert, –catalans com aquell–, i d'altres procedents de diferents zones peninsulars (un *Laurentius hispanus* o un *Vincencius hispanus,* coneguts com autors d'opuscles i tractats dels nous drets). Una certa continuïtat d'aquest element la representa la fundació en els mateixos territoris hispànics d'estudis generals o universitats: la de Palència, en terres de Castella; la de Lleida, en la Corona d'Aragó (aquesta creada cap al 1300, per obra de Jaume II), que van esdevenir focus de romanisme ja que en les seves facultats de dret no s'ensenyava sino el nou "dret comú". Tant els estudiants formats a fora com als mateixos centres del país van establir un nou estament professional de *lletrats* (o "sabedores del derecho") que per la seva preparació específica no tardarien a acaparar els llocs clau de la formació o aplicació del dret: notaries i escrivanies, tribunals de justícia o d'arbitratge, assesories de curies i consells reials; en suma, tecnòcrates o professionals en l'esfera jurídica.

Un altre factor poderós d'expansió del dret comú va ser la circulació pels nostres cercles dels textos que recollien les noves orientacions jurídiques; textos que si bé estaven redactats en terres italianes –alguns en el migdia francès– no van trigar a ser coneguts i utilitzats per la gent de casa nostra. D'una banda, cal recordar les sumes o compendis abreujats de les fonts del dret romà-justinià, entre les quals mereixen un singular esment les anomenades *Petri Exceptiones* i *Lo codi*. Les primeres, sorgides en la regió francesa del Delfinat cap al segon quart del segle XII, van influir en un dels nuclis tardans dels *Usatges de Barcelona*. Respecte a *Lo codi* –versió vulgaritzada del codi de Justinià, de probable origen provençal, datable de meitat del segle XII–, comptem amb testimonis del seu coneixement en els països hispànics (traducció al català, actualment perduda, i al castellà, conservada en dos manuscrits del segle XIII). D'altra banda, és indubtable el coneixement i la intensa utilització de *formularis* italians, que facilitaven l'aplicació pràctica del nou dret en el cercle de les notaries i de les cúries judicials.

3. L'oposició popular i nobiliària

Però no tot va ser positiu per a la recepció del dret comú, i no podem amagar "l'altra cara de la moneda"; és a dir, la presència d'un corrent d'oposició cívica a l'acceptació de les noves concepcions jurídiques per part de diferents capes de la població. Les classes populars, especialment les més aferrades al dret consuetudinari, d'arrel visigòtica i tal volta germànica, en tot cas de factura més senzilla i assequible a la seva mentalitat, van mostrar una hostilitat inicial a l'aplicació dels nous principis i normes. Aquesta resistència va ser més notable sobretot pel que fa al desenvolupament del procés, que era extremament complicat respecte a la seva ordenació tradicional. Però també l'estament nobiliari, l'aristocràcia senyorial, va manifestar la seva hostilitat envers les noves concepcions polítiques que, per al suport de la reialesa, restringien nombrosos aspectes dels antics privilegis limitatius de l'autoritat sobirana. De fet, el nou dret va ser acollit més favorablement per les classes mitjanes, per la burgesia ciutadana i pels professionals, els interessos de les quals estaven més emparats per les regulacions del dret comú.

La consideració d'aquest doble factor explica la tensió dialèctica que es va produir en el curs de la baixa edat mitjana entre els dos corrents –el tradicional i el romanista–, clarament enfrontats. És clar que l'oposició als nous drets es va fer sentir en proporció diferent segons el grau d'arrelament dels antics sistemes en els distints territoris i, per això, a penes va advertir-se per exemple en els nous regnes de Mallorca i València, incorporats al món cristià entrat el segle, i per tant, orfes d'una anterior organització jurídica (al marge de la islàmica). A la llarga, però, i amb dificultats i contradiccions, el *dret comú* acabaria imposant-se arreu, bé que sovint barrejant-se, sense arraconar-los totalment, amb els sistemes anteriors vigents en un i altre lloc.

4. Formes de manifestar-se la introducció del dret comú

Ens hem de fixar ara en les formes de manifestar-se aquesta recepció del dret comú en les diferents zones de la Península, i els seus respectius efectes o resultats en el curs del temps. Tot seguint un itinerari cronològic i geogràfic, pot afirmar-se que Catalunya va ser la més matinera en l'acolliment dels nous drets, les primecies del qual han pogut ser fixades pel prof. Iglesia cap a la meitat del segle XII. La proximitat geogràfica i les intenses relacions polítiques i econòmiques mantingudes tradicionalment entre els països catalans i el migdia de França i el

nord i centre d'Itàlia, podrien explicar aquest fet; tot i que no van faltar també –com ens referirem més avall– algunes dificultats i oposicions. A Castella i a Portugal el dret comú va arribar més tard, ben entrat el segle XIII, amb alts i baixos més accentuats. Encara més tardana va ser l'acceptació del dret comú en el regne de Mallorca, on comença a fer-se sentir a partir dels segles XIV i XV. Més superficial encara va ser la introducció del dret romà-canònic en el regne d'Aragó, on no es pot parlar d'unes dates precises pel que fa a la trajectòria del fenomen que estudiem.

5. Els resultats efectius de la recepció a la península Ibèrica

La plasmació efectiva de la influència i de l'acció del dret comú va ser ben palesa en les diferents seus del desenvolupament de la vida jurídica. Respecte a això, potser cal tenir present les tres dimensions fonamentals en que, de manera genèrica, es desplega ordinàriament la dinàmica del dret: *a*) la seva *creació* o formulació mitjançant la fixació d'unes normes (legals o consuetudinàries); *b*) la seva *aplicació pràctica*, bé de manera convencional (contractació en notaries o escrivanies), bé per via contenciosa (actuació dels tribunals) i *c*) la seva *interpretació* a partir de l'estudi científic (comentaris, elaboracions doctrinals, etc.) a càrrec de juristes intel·lectuals. Doncs bé, la recepció dels drets romà-canònic, i també del llombard-feudal, es pot detectar-se en els tres àmbits de referència, però invertint una mica l'ordre establert, en funció dels resultats efectius.

a) L'aplicació pràctica del dret comú i la reacció dels estaments i del poder públic. D'entrada l'àmbit d'*aplicació* del dret és el que, de manera primordial en temps i intensitat, acusa l'impacte del dret comú en la pràctica de les relacions jurídiques. Van ser els jutges de les cúries reials i senyorials –i semblantment els notaris i escrivans– els qui van introduir ben aviat les normes del nou dret a les realitats quotidianes que s'havien d'encarrilar o de resoldre coercitivament. A aquesta situació hi van arribar per diverses vies. Bé per la *insuficiència* de normes del dret propi (*ius proprium*) davant els casos particulars, que els donava peu a omplir les llacunes d'aquest tipus de dret amb l'artifici de recórrer a les solucions arbitrades pel dret comú; bé per la inicial pretericó del dret propi, i el recurs directe al nou dret, o també segons una metodologia més moderada, cercant una adaptació de l'esperit de l'ordenament romà-canònic a les normes del dret propi del país. És el cas, per exemple, de les *Observancias* d'Aragó,

fruit de l'aplicació del costum de la terra a la llum de les orientacions inspiradores del nou dret de la recepció.

És clar que aquestes actuacions de juristes i jutges aixecarien recels i protestes entre els estaments populars i nobiliaris, contra el que consideraven una aplicació abusiva d'un dret forà en perjudici del dret propi i tradicional; dret propi, que en bona part, era fruit d'una actuació político-legislativa en què de vegades es trobaven compromesos els diferents estaments de la comunitat i la seva col·laboració amb les autoritats sobiranes. El resultat d'aquestes tensions es va traduir amb el temps en unes actituds vacil·lants del poder públic en relació amb l'acolliment del dret comú amb diferent signe en les diverses comunitats polítiques hispàniques, segons ja hem insinuat més amunt.

Així a Catalunya, per exemple, unes disposicions de Jaume I de 1243 i 1251 (aquesta darrera sortida de les Corts) van barrar el pas a la invocació en els tribunals del dret romà i canònic i obligaven que en tot cas es recorrés al dret legislat del Principat (*Usatges, Constitucions*) i als costums de les respectives localitats, i que si no n'hi hagués es procedís segons el "seny natural" (una disposició semblant també la trobem al regne aragonès amb el recurs a "*los naturales sesos de hombres buenos*"). Però la pressió dels juristes formats en el dret comú i entusiastes d'aquest trobarien en aquesta apel·lació al seny o a l'equitat una porta oberta per a l'aplicació del dret romà i canònic, ja que estimaven que aquests estaven continguts de manera perfecta en els textos romanistes i canonistes, especialment en aquests darrers, tan impregnats de la doctrina de l'equitat. Així, pel que fa a Catalunya, per exemple, s'aniria obrint pas en els segles successius la progressiva admissió oficiosa o oficial del dret comú, que culminaria en unes formulacions sobiranes a què ens referirem de seguida.

A Castella, semblantment (i al marge de la penetració romanista en altres nivells), l'aplicació dels textos romans i canònics en la pràctica dels tribunals va quedar exclosa oficialment des d'un primer moment, però allà l'actitud dels sobirans es va mantenir en el curs dels segles més rígida en aquest sentit.

Es cert que la pressió dels juristes va motivar que entrat el segle XV algun sobirà (Joan II el 1427) donés el permís d'invocar en els tribunals les opinions, de solament quatre acreditats glossadors italians: dos romanistes i dos canonistes. Però aquesta petita obertura va quedar tancada al final de l'època amb la derogació expressa del permís, en virtut d'una Pragmàtica dels Reis Catòlics (1499), con-

firmada posteriorment i que retornava a l'exclusiu reconeixement de la legislació del regne, com a dret que havia de regir en la pràctica, sense cap concessió a la jurisprudència romano-canònica. Consta, però, que en els segles de l'edat moderna, les opinions de juristes i comentadors van ser àmpliament invocades i valorades en els àmbits judicials.

b) L'admissió dels nous drets per la via legislativa

Fins aquí ens hem ocupat del paper que va representar el nivell d'*aplicació* del dret en la recepció del dret comú. Cal que prestem atenció a la importància assolida en aquest sentit per la dimensió *creativa*, és a dir, l'establiment d'un ordre jurídic, per part del poder públic, bàsicament la via legislativa, sense negligir tampoc l'ordenació dels drets municipals. En aquest pla la influència dels nous drets va operar per dues vies o manifestacions. Una d'elles seria la d'acceptar-los com a font inspiradora de certes obres legislatives dels diferents regnes, o dels seus organismes locals. En aquest sentit, l'exemple més clar el trobaríem, sens dubte, a Castella en el gran codi de les *Siete Partidas* d'Alfons X el Savi, a mitjans del segle XIII. Es tracta d'una veritable "versió espanyola del dret comú", com se l'ha anomenat justament, tot i que la seva aplicació efectiva restés ajornada gairebé un segle, a causa d'aquelles resistències populars ja comentades. També trobem exemples semblants en l'àrea mediterrània, amb el codi o *Furs de València*, creació del rei Jaume I a partir de 1240, (potser 1238), que servia per organitzar el nou regne amb les mans lliures, sense els condicionaments de tradicions jurídiques anteriors ni d'oposicions de grups socials. I parel·lament, el codi o *Costums de Tortosa* (del darrer quart del segle XIII), germà del de València i obra de juristes locals. Ambdós estaven notablement inspirats en el codi de Justinià i en altres obres imperials.

L'altra via d'entrada oficial del dret comú a què ens hem referit va ser l'admissió global; és a dir, dels mateixos textos en bloc com a dret supletori del propi del país, ja fos del general del regne, ja del particular d'algunes localitats, gràcies a l'establiment de manera normativa, d'uns ordres de prelació amb vista a la seva aplicació en els tribunals. Això és el que va esdevenir-se, per exemple, a Catalunya, Mallorca i Navarra. Quant al Principat, recordem aquelles manifestacions inicials de rebuig per part dels sobirans, al segle XIII, però que no van assolir deturar la força impetuosa del nou dret en la pràctica gràcies a l'empenta unànime dels juristes, a l'empara del seny natural o de l'equitat. Així s'explica que el *dret comú* arribés, amb el temps, a entrar per la porta gran en l'ordenació jurídi-

ca catalana, plasmada primer en el Capítol de Cort del rei Martí a Barcelona (1409) que, de manera explícita, li donava vigència juntament amb l'equitat i la bona raó, com a element supletori de la legislació establerta a les Corts i dels costums i privilegis locals. Aquesta disposició va ser refermada més tard per la Constitució de Cort de 1599 (Felip III), que anava en el mateix sentit, tot precisant que calia donar preferència al dret canònic sobre el civil (és a dir, romà), al mateix temps que restringia el valor de l'equitat, i la reduïa de fet a una interpretació del dret comú. A Mallorca, aquesta admissió supletòria del dret comú va ser encara més precoç ja que la trobem registrada a finals del segle XIII, per un privilegi del mateix sobirà mallorquí (Jaume II, el 1299). A Navarra, en canvi, arribaria més tard, ben entrat el segle XVI (Corts de Pamplona de 1576), possiblement com una reacció defensiva del regne davant de la temuda extensió del dret castellà, després de la incorporació d'aquell a la Corona de Castella.

Aquestes dues modalitats assenyalades, segons a l'entrada del dret comú en la vida jurídica dels diferents països, ha donat lloc al fet que es fes extensiva (principalment per obra del prof. Lalinde) una distinció semàntica entre els conceptes de *penetració* (és a dir, d'inspiració, d'impregnació dels preceptes i pautes del nou dret) i de *recepció* pròpiament dita (en els casos d'admissió global dels mateixos textos del dret comú, amb vigència oficial en el sistema jurídic de la comunitat).

Cal dir, però, que en rigor aquestes dues vies de recepció oficial del dret comú no resultaven pas incompatibles, ja que, al marge de la seva acceptació global com a vigència supletòria, també va ser freqüent que els mateixos organismes legislatius o els òrgans de govern municipal promulguessin o recollissin pel seu compte normes inspirades en el dret romà per a la reglamentació de situacions mancades de regulació pròpia. La trajectòria de les *Corts Catalanes* o dels *Costums de Lleida i de Tortosa* ens donen bones mostres en aquest sentit. I viceversa, que un ordenament jurídic nacional ja essencialment romanitzat en els seus textos normatius fos completat per l'admissió global dels drets romà i canònic, com a drets supletoris del primer.

c) L'elaboració científica del dret comú. El paper dels juristes regnícoles de Castella, Aragó i Catalunya

Finalment, resta per referir-nos a la dimensió *científica* en la introducció del dret comú, a la labor dels juristes, no en la pràctica curial, l'entrevista sinó en el ves-

sant teòric, en les seves obres doctrinals o d'especulació. En aquest sentit el seu paper va ser decisiu, i caldria estendre-s'hi més àmpliament, per adaptar-nos millor a l'enunciat d'aquest cicle conferencial; però no hi ha ni temps ni espai. Amb tot, deixem ben fixat que –tal com han establert autoritzats estudiosos del nostre tema–, la *recepció*, com a gran moviment o corrent intel·lectual, reflecteix la definició d'una nova ciència jurídica, el procés de cientifització del dret (Iglesia). És a dir, "el dret passa a ser cosa de juristes", idea amb la qual s'abandona una secular tradició d'arrel popular. El pensament jurídic adopta nous mètodes; compleix noves funcions; dóna lloc a gèneres literaris específics (Tomás y Valiente). El prof. Pérez Martín ja ens va explicar fa unes setmanes que el dret comú constituïa una reelaboració doctrinal del dret justinià, no pas una simple reproducció de les seves obres, amb uns nous mètodes, desconeguts fins llavors i que havien d'arribar fins gairebé als nostres dies: la glossa, el comentari, la *communis opinio*, etc. No tornarem a repetir el que ja es va exposar de manera tan clara i autoritzada.

Però això no ens excusa de referir-nos, tot i que de manera resumida, al desenvolupament d'aquesta ciència jurídica en els territoris hispànics. Cal dir d'entrada que el nivell dels juristes medievals de casa nostra ofereix poca originalitat, a diferència del gran ventall de les escoles de glossadors i post-glossadors o comentaristes de les terres italianes. Més rellevants són, sens dubte, els de l'edat moderna.

En els diferents regnes de la Península, tant a Catalunya i Aragó com a Castella i Portugal, els juristes apareixen més centrats en l'obra de fixació, recopilació i glossa dels textos del *ius proprium* (textos legislatius reials o de Corts, textos consuetudinaris locals, etc.). Però aquesta labor la realitzen certament amb una mentalitat romanística/canonística, de forta inspiració en el dret comú, a la llum del qual s'esforcen ben sovint a cercar una explicació o interpretació del dret del país o, almenys, a eliminar o resoldre les antinòmies entre ambdós ordenaments per tal d'harmonitzar-los. Cal remarcar, com a singularitat, l'especial significació d'alguns autors de tractats de dret processal, que miren primordialment cap als esquemes del dret comú.

No tindria sentit ara fer una llista de noms dels nostres juristes, que es poden trobar fàcilment en les bibliografies corrents; però ni que sigui com a representació emblemàtica del seu grup, deixarem constància d'algunes de les figures més destacades.

Entre els *canonistes* cal remarcar, de manera indiscutible, la personalitat ja comentada abans de sant Ramon de Penyafort, "fill de Vilafranca del Penedès", confessor de reis i de papes, que a més de la seva gran obra de recopilació de les *Decretals* pontifícies (1234), per encàrrec del papa Gregori IX, és autor de remarcables tractats, esdevinguts clàssics, com la *Suma de Penitentia* i la de *Matrimonio*, a part d'un opuscle menor, la *Suma Iuris*, veritable introducció a la teoria del dret.

En la família dels *civilistes* –més atents al dret secular– destaca especialment la figura de Gregori López, al regne de Castella. I bé que cronològicament pertany ja als temps moderns (va viure en ple segle XVI), podríem incloure'l a l'època medieval per raó de la seva magna obra i els comentaris al codi de les *Siete Partidas*, d'Alfons X el Savi, l'aparició dels quals va eclipsar els escrits anteriors d'altres juristes. Les seves glosses puntuals a cada disposició del text alfonsí constitueixen lluminosos dictàmens; algunes són verdaderes monografies sobre els temes comentats. A totes, però, es deixa entreveure la seva sòlida preparació romano-canònica.

Menys destacats, però no per això menyspreables, són els juristes aragonesos i catalans de la baixa edat mitjana. *Aragó* compta amb la figura del bisbe Vidal de Canyelles (de procedència catalana), recopilador dels *Fueros de Aragón*, el codi territorial de Jaume I (1247), i autor d'una summa o tractat sobre aquest codi (*Vidal Maior*) en què desenvolupa la seva afecció romano-canònica d'ascendència bolonyesa. I també fan un bon paper les figures dels assessors dels *Justicia* d'Aragó (Pérez de Salanova, Jaume de l'Hospital), que en les seves col·leccions d'*Observancias* van romanitzar el dret aragonès, tan contrari a la seva introducció, mitjançant la interpretació donada a la pràctica curial d'aquell.

Tampoc Catalunya es queda enrere en aquesta elaboració medieval de la ciència jurídica, que ofereix la manifestació més important de bons juristes als segles XIV-XV, la qual ha permès qualificar-la (Arcadi García) com l'"escola jurídica catalana". Tots els juristes d'aquest període es van dedicar bàsicament al comentari dels *Usatges de Barcelona* i de les *Constitucions de Catalunya*, el dret general del Principat. Val la pena comentar els noms dels més rellevants. La figura del vigatà Jaume Callís àmpliament estudiada pel prof. Lalinde) apareix al costat de la de Jaume de Montjuïc i de Jaume i Guillem Vallseca. És el grup clàssic de comentaristes dels *Usatges* (gràcies a l'edició conjunta feta per la impremta a mitjan segle XVI). Jaume Marquilles és una altra figura capdavantera entre els

comentaristes d'aquell text primicer del dret de Catalunya, i el gironí Tomàs Mieres –gairebé coetani seu–, ho és del conjunt (*Apparatus*) de les *Constitucions* de Corts del Principat (1465), una obra que assoliria una merescuda fama posterior. A més, cal considerar-lo com l'elaborador de la doctrina del pactisme normatiu català, segons ha apuntat oportunament el prof. Montagut. Tots ells són bons coneixedors del dret comú, i no amaguen els seus esforços per aconseguir una integració o harmonització d'aquest dret amb el dret tradicional català, objecte del seu estudi.

Alguns d'aquests juristes es van distingir també com a redactors de les fonts de dret municipal o local. Apart de Guillem Botet, que en la primera meitat del segle XIII, ho va fer respecte als *Costums de Lleida*, l'esmentat Tomàs Mieres va ser el compilador definitiu dels *Costums de Girona* (1439).

I finalment, bé que en una representació reduïda, no hem d'oblidar l'atenció de la literatura jurídica al *dret feudal* (un component secundari del dret comú), que va tenir, a casa nostra, un tractadista primicer, el canonge Pere Albert (de la primera meitat del segle XIII), autor de les anomenades *Conmemoracions*, obligat complement dels *Usatges de Barcelona*. Segles després, cap a finals del XV, un altre jurista, Joan de Socarrats, va publicar una àmplia obra de comentari al tractat de Pere Albert, en el qual intenta suavitzar el rigor dels drets senyorials en benefici del príncep, com a pal·lid reflex del corrent romanista en què es movia.

Una breu bibliografia, que no vol ni pot ser completa, coronarà aquestes notes elementals sobre la difusió del dret comú en les terres hispàniques que hem ofert en les planes precedents.

Bibliografia

HINOJOSA, Eduardo de. "La recepción del derecho romano en Cataluña". A: *Melanges Fitting*, 1908 i *Obras: estudios de investigación*. Madrid, 1948-1955.Vol. II.

IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino. *La recepción del derecho común: estado de la cuestión e hipótesis de trabajo*. A: "El dret comú i Catalunya", Actes del II Simposi Internacional. Barcelona, 1992.

GARCÍA Y GARCÍA, Antonio. "Derecho común en España. Los juristas y sus obras", A: *Cuadernos* 23. Múrcia: Publicaciones de la Universidad de Murcia, 1991.

GOURON, André. "Aux origines de l'influence des glossateurs en Espagne". A: *Historia. Instituciones. Documentos*, 10. Sevilla: 1984.

FONT RIUS, José M. "La recepción del Derecho romano en la Península Ibérica durante la Edad Media".A: *Recueils de mémoires et travaux publiés par la Societé d'Histoire du Droit et des Institutions des anciens pays de droit écrit*, fasc. VI. Montpeller, 1967.

LALINDE ABADIA, Jesús. "El derecho común en los territorios ibéricos de la Corona de Aragón". A: *España y Europa, un pasado jurídico común*. Múrcia: 1986. Vol. I.

PÉREZ MARTÍN, Antonio. "El derecho común en Castilla durante el siglo XIII". A: *Glossae*, 5-6 (1993-94). Múrcia: Instituto de Derecho Común. Universidad de Murcia.

EL PENSAMIENTO JURÍDICO DE JAUME CALLÍS

Jesús Lalinde Abadía
C.D.E.S. C.E.U. ABAT OLIVA

1. Introducción

La figura de Jaume Callís ha sido una de las más importantes en la historia del pensamiento jurídico catalán y, también, una de las más ampliamente reconocidas por la historiografía jurídica. Su bibliografía ya fué recogida por Nicolás Antonio en 1788 y las notas biográficas de éste fueron completadas por Felix Torres Amat en 1836. A lo largo del siglo XIX, tanto los eruditos locales vicenses, como los eruditos catalanes, en general, tuvieron en cuenta a Callís. En el siglo actual, Callís ha sido patrimonio de la historiografía jurídica de conjunto, tanto de la catalana, en particular, como en los casos de Guillermo M. de Brocà y de Fernando Valls y Taberner, como de la española, en general, especialmente, a partir de Juan Beneyto y de Alfonso García-Gallo. La semblanza del jurista catalán, especialmente, la de caracter más elogioso, ha procedido del tradicionalismo, como en los casos del obispo José Torras y Bages y del que fuera Profesor Francisco Elías de Tejada. Las aportaciones biográficas han procedido de los historiadores eruditos, como fueron las de Mossen José Gudiol en 1908 y 1911 y la de Josep Ríus Serra en 1944.

El género monográfico sobre el jurista catalán de fines de la Edad Media está representado por el libro que, estimulado por el Dr. Font y Ríus, elaboré bajo el título de *La persona y la obra del jurisconsulto vicense "Jaume Callís"*, el cuál fué publicado por el Iltre. Colegio de Abogados de Vich en 1980 y es el que sirve de